

ÕIGUSKANTSLER

Hr Kristen Michal
Justiitsminister
info@just.ee

Teie 27.12.2010 nr 10.1-6/14862

Õiguskantsler 16.11.2011 nr 6-1/101698/1105188

Märgukiri seaduseelnõu algamiseks

Lugupeetud härra minister

1. Tänan Teid vastuse eest, milles esitate seisukoha tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) ja tsiviilseadustiku üldosa seaduse (TsÜS) regulatsiooni, millega nähakse ette jõustunud kohtuotsuse siduvus juriidilise isiku osanike, aktsionäride jt liikmete suhtes, isegi kui nad menetluses ei osalenud, põhiseadusele vastavuse suhtes.

2. Tutvunud Teie vastusega ning avaldaja tõstatatud küsimustes kohtute infosüsteemi ametkondlikuks kasutamiseks mõeldud osa vahendusel asjassepuutuvate kohtuasjade materjalidega,¹ jõudsin seisukohale, et

reeglina on TsMS § 457 lg-ga 5 ja TsÜS § 38 lg-ga 8 sätestatud osanike jt juriidilise isiku liikmete põhiseaduse (PS) § 24 lg 2 kohase kohtusse juurdepääsuõiguse riive proportsionaalne. Samas võib erandjuhtumil (lähtuvalt asjaoludest eelkõige endiste osanike jt juriidilise isiku liikmete puhul) nende sätetega kehtestatud kohtusse juurdepääsu õiguse riive muutuda ülemääraseks.

Arvestades Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 5.01.2011 otsusest nr 3-2-1-116-10 tulenevat, teen õigusselguse parandamiseks ettepaneku algetada seadusemuudatus, milles on selgelt sõnastatud sobiv ja reaalne õiguskaitsevahend endistele osanikele jt juriidilise isiku endistele liikmetele nende õigusi puudutava kohtuasja suhtes.

3. Järgnevalt selgitan oma seisukoha põhjuseid lähemalt.

---

¹ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 5.01.2011 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-116-10 (tsiviilasi nr 2-08-4366), samuti materjalid tsiviilasjades nr 2-07-39057 ja sellega sisuliselt seotud tsiviilasjas nr 2-08-3329. Kaudselt tõusetub sama küsimus, millega avaldajad minu poole pöördusid, ka tsiviilasjas nr 2-07-49378. Kuni kohtulahendi jõustumiseni tsiviilasjas nr 2-08-4366 on kohtumenetlus peatatud tsiviilasjas nr 2-10-30342.

I Asjaolud ja menetluse käik

1.1. Avaldus

4. Minu poole pöördunud avaldajad märkisid põhiprobleemina, et neil ühe OÜ endiste osanikena polnud võimalik osa võtta kohtumenetlusest tsiviilasjas nr 2-07-39057, milles otsustati m.h nende kui OÜ endiste osanike õiguste ja kohustuste üle. Küsimus selles kohtuasjas seisnes nende kui toona OÜ osanike 25.04.2007 ja 21.07.2007 koosolekute otsuste kehtivuses, mida hageja vaidlustas ja mille tühisusega kostja, OÜ uus juhatuse, nõustus. Avaldajad väitsid, et kostja võttis selles menetluses hagi omaks hageja ja kostja kokkumängu tulemusel, mistõttu avaldajate õigused jäid kaitseta.

5. Kuna avaldajail polnud võimalik oma õiguseid puudutavas kohtumenetluses kaasa rääkida, tõstatasid nad küsimuse tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 457 lg 5 ja tsiviilseadustiku üldosa seaduse (TsÜS) § 38 lg 8 kooskõlast põhiseaduse § 24 lg-ga 2 (õigus olla oma kohtuasja arutamise juures) ning TsMS vastava regulatsiooni puudumise kooskõlast põhiseaduse §-ga 14 (riigi kohustus tagada isikute õigused ja vabadused).

6. Avaldajate hinnangul tuleneb TsMS ja TsÜS nimetatud sätetest olukord, kus isik, olles juriidilise isiku osanik või aktsionär, ei saa osaleda aktsionäride või osanike koosoleku otsusega seoses toimivas vaidluses, kui kohus langetab otsuse, millel on õiguslikud tagajärjed mitteosaleva isiku suhtes. Puudub menetluskord, mis tagaks osanike või aktsionäride teavitamise nende õigusi puudutava vaidluse toimumisest ning nende kaasamise sellisesse menetlusse.

7. Avaldajad tõid välja, et ka alternatiivsed menetlusõiguslikud võimalused (teistmismenetlus või osanike kaasamine vastavasse kohtumenetlusse iseseisva nõudeta kolmandate isikutena) ei taga kolmanda isiku õiguste tõhusat kaitset.

1.2. Vastus teabe nõudmisele

8. 29.10.2010 palusin Teie seisukohta TsMS ja TsÜS nimetatud sätete põhiseadusele vastavuse kohta osatühingu osanike õiguste kaitse võimaluste osas avaldajate kirjeldatud olukorras.

9. Oma 27.12.2010 vastuses põhjendasite TsMS § 457 lg 5 ja TsÜS § 38 lg 8 regulatsiooni vajalikkust **õiguskindluse ja menetlusökonoomiaga**. Leidsite, et juriidilist isikut puudutavate õigussuhete õiguskindlust silmas pidades ei ole mõeldav, et juriidilise isiku organi otsuse suhtes tehakse kohtuotsus, mille kehtivus on erinevate isikute suhtes erinev, või et ühe ja sama juriidilise isiku otsuse suhtes tehakse mitu erinevat kohtulahendit.

10. Teie arvates peaks TsMS § 475 lg-s 5 nimetatud kohtuotsuse jõustumise tagajärg kehtima, nii nagu juriidilise isiku osanike, aktsionäride jt liikmete suhtes, isegi kui nad menetluses ei osalenud, nii ka *endiste* osanike, aktsionäride jt liikmete suhtes, kuivõrd vastasel juhul jääks saavutamata regulatsiooni eesmärk, milleks on lõpliku õiguskindluse saavutamine juriidilist isikut puudutavates õigussuhetes.

11. Teie selgituse kohaselt on kõnealune õiguskindlust tagav regulatsioon vajalik eelkõige juriidilise isiku enda kasuks ja huvide kaitseks, mitte selle liikmete kasuks. Juriidilise isiku juhatuse liikmetel omakorda on juhtimisülesannete täitmisel TsÜS §-st 35 ja äriseadustiku (ÄS) § 187 lg-st 1 tulenev hoolsus- ja lojaalsuskohustus. Vastavalt TsÜS §-le 32 peavad juriidilise isiku

juhtorganite liikmed omavahelistes suhetes järgima hea usu põhimõtet ning arvestama üksteise õigustatud huve, mis kohustab juriidilise isiku juhtorgani liikmeid arvestama ka osanike huvidega.² Selle kohustuste rikkumise korral võib juriidilise isiku osanikel tekkida kahjuhüvitusnõue juhatuse liikme vastu. Lisaks on osanikel oma õiguste kaitseks võimalik kasutada spetsiifilisi ühinguõiguslikke vahendeid. Näiteks võivad osanikud, kelle osadega on esindatud vähemalt 1/10 osakapitalist, ÄS § 184 lg 5 alusel mõjuval põhjusel nõuda juhatuse liikme tagasikutsumist kohtu poolt.

1.3. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 5.01.2011 otsus nr 3-2-1-116-10 (tsiviilasjas nr 2-08-4366)

12. Lisaks avaldajate poolt viidatud nende õigusi väidetavalt riivanud tsiviilasjale nr 2-07-39057, on samadel isikutel kohtutes pooleli ka teisi eelnevaga seostuvaid tsiviilvaidlusi. Nii puudutatakse tsiviilasjas nr 2-08-4366 muu hulgas samuti küsimust varemjõustunud kohtulahendi siduvusest kolmandate isikute jaoks, keda polnud menetlusse kaasatud.

13. Nimetatud tsiviilasjas tehtud Riigikohtu 5.01.2011 otsuses nr 3-2-1-116-10 leiab käsitlemist ka minule esitatud pöördumises tõstatatud küsimus varem jõustunud kohtuotsuse siduvusest kolmandatele isikutele ehk antud juhul avaldajatele kui OÜ endistele osanikele (pp 22–25). Lahendi punktis 23 märgib Riigikohus, et kuigi seadustest tulenevalt³ ei tohiks kohtud varemjõustunud kohtuotsusega tuvastatud osanike otsuse kehtivust sisuliselt uuesti hinnata, **esinevad selles asjas erandlikud asjaolud, mistõttu varemjõustunud kohtuotsusele tuginemine oleks vastuolus hea usu põhimõttega (TsMS § 200 lg 1 ja TsÜS § 138 lg 1) ja seega lubamatu ning tähendaks hagejate õiguste ebaproportsionaalset piirangut.**

14. Sellisest seisukohast lähtuvalt pidas Riigikohus võimalikuks, et tsiviilasja nr 2-08-4366 raames sisuliselt hinnataks uuesti tsiviilasjas nr 2-07-39057 jõustunud kohtuotsust. Kuna see oleks nõudnud aga tõendite sisulist ümberhindamist, mis TsMS § 688 lg-te 3-5 järgi ei ole kolleegiumi pädevuses (p 25), siis saatis Riigikohus need küsimused uuesti lahendamiseks maakohtusse (pp 28, 37, 41, 42, 45). Riigikohtu otsuse kohaselt peab maakohus uuesti võtma esmalt seisukoha OÜ osanike 25.04.2007 ja 21.06.2007 koosolekute otsuste kehtivuse või tühisuse osas ning alles seejärel lahendama pooltevahelised vaidlused laenulepingu, kommertsipandi, dividendide jm üle.

15. Tsiviilasja nr 2-08-4366 menetlus Harju Maakohtus on hetkel veel pooleli.

² Vt RKTk 31.03.2010 otsus nr 3-2-1-7-10, p 31.

³ Riigikohus viitab lisaks eespool mainitud TsMS § 457 lg-le 5 ja TsÜS § 38 lg-le 8 ka äriseadustiku (ÄS) § 177¹ lg-le 4 ja § 178 lg-le 5 (nende koostoimes), mis samuti sätestavad, et osanike otsuse kehtetuks tunnistamise kohtuotsus kehtib kõigi osanike, juhatuse ja nõukogu liikmete suhtes, sõltumata nende osalemisest kohtumenetluses.

II Asjakohased õigusnormid

16. Tsiviilkohtumenetluse seadustik:

"§ 457. Otsuse jõustumise tagajärjed

[...]

(5) Kohtuotsus juriidilise isiku organi otsuse kehtetuks tunnistamise ja selle tühisuse tuvastamise kohta kehtib kõigi juriidilise isiku osanike, aktsionäride või liikmete ning organite ja nende liikmete suhtes, isegi kui nad menetluses ei osalenud.

[...]"

17. Tsiviilseadustiku üldosa seadus:

"§ 38. Juriidilise isiku organi otsuse kehtetus

[...]

(8) Organi otsuse kehtetuks tunnistamise või tühisuse tuvastamise kohtuotsus kehtib kõigi juriidilise isiku ja tema organi liikmete suhtes, sõltumata nende osalemisest kohtumenetluses. Kui kehtetuks tunnistatud otsuse või otsuse alusel, mille tühisuse kohus tuvastas, oli tehtud kanne avalikku registrisse, saadab kohus otsuse ärakirja registripidajale kande muutmiseks."

III Õiguskantsleri seisukoht

18. Käesoleval juhul tuli leida vastus küsimusele, kas TsMS § 457 lg 5 ja TsÜS § 38 lg 8 tulemusena on Eestis kehtestatud menetluskord, mis ülemäära piirab kolmandate isikute (antud juhul osahingu endiste osanike) põhiõigust olla oma kohtuasja arutamise juures (PS § 24 lg 2), mistõttu riik on jätnud nende isikute õigused ja vabadused kohtumenetluses tagamata (PS § 14 koosmõjus PS § 15 lg-ga 1).

3.1. Hinnatavad põhiõigused

19. PS § 24 lg-s 2 sätestatud **põhiõigus olla oma kohtuasja arutamise juures** (ehk juuresoleku õigus) on demokraatliku õigusemõistmise oluline põhimõte. Juuresoleku õigus tuleneb põhimõttest, et kohtus tuleb ära kuulata mõlemad vaidlevad pooled (*audiatur et altera pars*). Selle õigusega tagatakse, et isik, kelle kohtuasja menetletakse, ei ole mitte õigusemõistmise objekt, vaid subjekt koos kõigi sellest tulenevate õigustega.⁴

20. Juuresoleku õiguse esemeline kaitseala hõlmab ühelt poolt õiguse jälgida kohtuistungit ja saada informatsiooni arutatava kohtuasja kohta ning teiselt poolt õiguse saada ärakuulatud kohtu ees. Viimane jaguneb omakorda õiguseks väljendada oma seisukohta ja õiguseks nõuda väljendatud seisukoha arvestamist.⁵

21. Juuresolekuõiguse isikuline kaitseala hõlmab kõiki isikuid, keda kohtulik arutamine puudutab, seega mitte üksnes kohtumenetluse pooli, vaid ka kolmandaid isikuid.⁶

⁴ E. Kergandberg. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2008, § 24 lg 2, lk 258, p 5.

⁵ Eesti Vabariigi põhiseaduse ekspertiiskomisjoni lõpparuanne. Põhiseaduse analüüs, kommentaar § 24 lg-le 2, p 2.1.1. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/10725>.

⁶ Kergandberg, samas, lk 260, p 10. Sama seisukoht ka PS ekspertiiskomisjoni lõpparuandes, samas, p 2.1.2.

22. Juuresolekuõiguse kaitseala on riivatud, kui isikul ei võimaldata oma kohtuasja arutamist jälgida, väljendada selles suhtes oma seisukohta või kui seda seisukohta ei arvestata.⁷ Riive aluseks saab olla vaid mõni teine põhiõigus või mõni muu materiaalne põhiseaduse printsiip (nt kohtuvõimu efektiivsus või menetlusökoonoomia). Piirang peab olema lisaks proportsionaalne.⁸

23. PS § 14 sisaldab **riigi kohustust tagada isikute õiguste kaitse**, mis tähendab sealjuures mitte ainult põhiõigustesse sekkumisest hoidumist, vaid ka mh kohaste menetluste loomise kohustuses. Üldine põhiõigus korraldusele ja menetlusele hõlmab tõhusa õiguskaitse ja ausa menetluse nõudeid. Ausa menetluse keskseks nõudeks on õigus olla enne otsuse tegemist ära kuulatud. Ära kuulamisõigus on üks olulisemaid menetlus- ja korralduspõhiõiguse koostisosi. Õigus saada ära kuulatud eeldab, et isik saab piisavalt asjakohast informatsiooni, et tal on mõistlik aeg kujundada seisukoht ning et võimuorgan arvestab isiku poolt esitatud asjakohaste argumentidega. Kohtumenetluse puhul tuleb PS § 14 rakendada koos PS § 15 lg-ga 1, millede koosmõjust tuleneb üldine põhiõigus tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele.⁹

24. Isikuliselt kaitsealalt on põhiõigus korraldusele ja menetlusele kõigi ja igaühe õigus.¹⁰

25. Üldise põhiõiguse korraldusele ja menetlusele riive seisneb riigivõimu tegevusetuses, kusjuures seadusandja puhul seisneb see täpsemalt PS miinimumnõuetele vastava menetluse sätestamata jätmises. Piisav menetlus on sätestamata ka siis, kui olemasolev menetlus ei ole piisav.¹¹ Kuna kohtumenetluse puhul on PS § 14 seotud PS § 15 lg-ga 1, siis tuleb rõhutada, et kohtule juurdepääsu õigus ei sisalda seaduse reservatsiooni, seega selle põhiõiguse riivet on võimalik õigustada vaid mõnest põhiseaduse enda normist lähtuvalt, pidades silmas proportsionaalsuse põhimõtet.¹² Üldise korraldus- ja menetlusõiguse puhul peab riik õigustama tegevusetust ning riive õigustamine taandub proportsionaalsuse põhimõtte tuvastamisele. Seejuures vajaliku õigusakti andmisel või toimingute tegemisel on seadusandjal suur mänguruum.¹³

3.2. Põhiõiguste riive konkreetsetel juhtumil ja abstraktselt võttes

26. Käesolevas asjas palusid avaldajad minu hinnangut, kas TsMS § 475 lg-s 5 ja TsÜS § 38 lg-s 8 sätestatud regulatsioon ning teiselt poolt aktsionäride ja osanike õiguste kaitseks kohase menetluse puudumine on kooskõlas põhiseadusega. Lisaks paluti minu seisukohta ka TsMS § 475 lg-s 5 loetletud isikute ringi küsimuses (kas loetletud isikute ringi kuuluvad ka endised osanikud, aktsionärid jt liikmed, arvestades, et endistel osanikel puudub võimalus vastavalt ÄS § 171 lg 2 p-le 3 nõuda juhatusele uue koosoleku kokkukutsumist).

27. Kahtlus viidatud normide põhiseaduspärasuses tekkis avaldajatel seoses sellega, et neil polnud OÜ endiste osanikena võimalik osa võtta kohtumenetlusest tsiviilasjas nr 2-07-39057, milles otsustati m.h nende kui OÜ endiste osanike õiguste ja kohustuste üle, täpsemalt, nende kui OÜ endiste osanike 25.04.2007 ja 21.07.2007 koosolekute otsuste kehtivuse üle. Avaldajaid kaasamata langetas kohus selles asjas otsuse, mis tõi kaasa õiguslikud tagajärjed ka nende kui menetluses mitteosalenud isikute suhtes. Seega palusid avaldajad minul kaaluda neile osaks saanud põhiõiguse

⁷ PS ekspertiiskomisjoni lõpparuanne, samas, p. 2.2.

⁸ PS ekspertiiskomisjoni lõpparuanne, samas, p. 2.3.

⁹ M. Ernits, Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2008, § 14, lk 157-160, p 3 ja 3.1.1.2.

¹⁰ Samas, lk 160, p 3.2.

¹¹ Samas, lk 161, p 3.3.1.

¹² PS ekspertiiskomisjoni lõpparuanne, kommentaar § 15 lg-le 1, p 1.3. - Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/10731>

¹³ Samas, kommentaar §-le 14, p 3.3.

riive (võimatus osaleda kohtumenetluses, milles otsustati nende õiguste ja kohustuste üle) põhiseaduspärasuse üle.

28. Avaldajate kohtumenetluses esitatud väidete ja taotluste pinnalt võis mõista, et oma põhiõiguse riive all pidasid nad konkreetsel juhul silmas seda, et nende õigused võivad jääda kaitseta teistes sama isikutega seotud kohtuvaidlustes (nt tsiviilasjad nr 2-08-4366 ja nr 2-10-30342) või võimalikes järgnevates õigussuhetes ja kohtumenetlustes samade isikute vahel.

29. Kuid antud juhul (vt eespoolt 1.3. osa) on Riigikohus viidatud otsuses nr 3-2-1-116-10 esiteks tuvastanud, et madalama astme kohtud tsiviilasjas nr 2-08-4366 on juba hinnanud 25.04.2007 koosoleku otsuse kehtivust sisuliselt uuesti, vaatamata varemjõustunud kohtuotsusele tsiviilasjas nr 2-07-39057. Teiseks, Riigikohus leidis, et kuigi TsMS § 457 lg 5 ja TsÜS § 38 lg 8 alusel võiks varasemas otsuses kinnitatud asjaolu uuesti hindamist pidada küll menetluslikult ebaõigeks, on see siiski põhjendatud, sest TsMS § 475 lg 5 alusel koosolekute otsuste uuesti hindamata jätmine oleks vastuolus hea usu põhimõttega ja seega lubamatu. Kolleegium tõi välja need erandlikud asjaolud, mis käesoleval juhul andsid kohtule aluse koosolekute otsuste uuesti hindamiseks.

30. Seega, kuna Riigikohus praegusel juhul hea usu põhimõttest lähtuvalt aktsepteeris varasema kohtulahendi uuesti hindamist erandlikel asjaoludel, siis sel korral ei jäänud avaldajate õigused OÜ endiste osanikena kaitseta põhjusel, et nad ei saanud osaleda kohtumenetluses, mis muu hulgas puudutas ka nende õigusi ja kohustusi. Sellega tagati avaldajatele PS § 24 lg-s 2 nimetatud põhiõigus olla oma kohtuasja arutamise juures ning nad said uues kohtumenetluses esitada argumentid oma õiguste kaitseks.

31. Kuigi selline Riigikohtu lähenemine on lahendanud avaldajate konkreetse mure, tekitab see aga probleemi seoses kohtu poolt normide kohaldamata jätmisega, samal ajal nende põhiseadusvastasust tuvastamata.¹⁴ Riigikohtu tõlgenduse tagajärjel ei ole muutunud normide kehtivus üldsuse jaoks. Normi adressaadil, teadmata Riigikohtu tõlgendust, ei teki objektiivselt selge sõnastuse tõttu kahtlustki, et normi tuleb teatud asjaoludel tegelikult sisustada teisiti.

32. Seega tõstatas Riigikohtu lahend omakorda küsimuse õigusselgusest, sest normi sisuliselt kohaldamata jätmisest hoolimata ei sea see kahtluse alla kehtiva (erandit mitte ette nägeva) regulatsiooni põhiseaduspärasust. Samas tõusetub lahendist lähtuvalt siiski küsimus põhiõiguste tagamata jätmisest PS § 14 koosmõjus § 15 lg-ga 1 kohaselt nõutava regulatsiooni vastu võtmata jätmisega (s.t riigi ehk seadusandja tegevusetusest kohase menetluse loomisest). Käesoleval juhtumil kõrvaldati avaldajate konkreetse põhiõiguse riive (et neil polnud võimalik enda õigustega seotud asjas kohtumenetluses kaasa rääkida), kuid abstraktselt võttes on jätkuvalt osanike jmt ühingute endiste liikmete kohtusse juurdepääsu õiguse tagamiseks ja seega nende õiguste kaitseks jäetud kohane regulatsioon sätestamata. **Teisisõnu PS § 24 lg 2 ja § 14 koosmõjus PS § 15 lg-ga 1 riive esineb abstraktselt, kuna juurdepääs kohtule oli võimalik küll konkreetsel juhul, kuid**

¹⁴ Riigikohus tugines tõlgenduse andmisel TsMS § 200 lg-le 1, mille kohaselt menetlusosaline on kohustatud kasutama oma menetlusõigusi heauskselt, ning TsÜS § 138 lg-le 1, mille kohaselt õiguste teostamisel ja kohustuste täitmisel tuleb toimida heas usus. Samas vaatluselused TsÜS § 38 lg 8 ja TsMS § 457 lg 5 ei reguleeri menetlusosalise õigusi või kohustusi, vaid sätestavad objektiivse reegli, mis määrab kohtuotsuse seadusjõu ulatuse. Nendele sätetele tuginemine ei ole seetõttu käsitletav (menetlus)õiguse kasutamisenä, mille puhul võiks ette heita nende kasutamisel vastuolu hea usu põhimõttega. Sellise lahenduse võis ajendada varasemas kohtumenetluses menetlusosaliste tegevuses miski, mida võis pidada hea usu põhimõttega vastuolus olevaks (nt hagi õigeksvõtmine OÜ uue juhatuse poolt vmt). TsMS § 200 lg 2 kohaselt vastab menetlusosaliste kohustusele teostada menetlusõigusi heas usus kohtu kohustus mitte lasta menetlusosalisel õigusi kuritarvitada, menetlust venitada ega kohut eksitusse viia.

süsteemne probleem jääb, kuna (teiste) võimalike erandolukordade jaoks ei ole seadusandja näinud ette menetlusreeglit.

33. Üldiselt nõustun Teie 27.12.2010 vastuses tooduga, et reeglina on õiguskaitse ja menetlusökonoomia põhimõttest lähtuvalt vajalik, et jõustunud kohtuotsus omaks lõplikku tähendust ning sama asjaolu ei hinnataks erinevates menetluses erinevalt. Tavapärase olukorras on nendel eesmärkidel osanike kui kolmandate isikute kohtusse juurdepääsu õiguse riive ka sobiv ja vajalik, sest põhiõiguse piiramine sel moel aitab kaasa seatud eesmärgi saavutamisele ning ei ole leebemat vahendit, mis nimetatud põhiõigust piiraks vähem.¹⁵ Reeglina tagab ju asjast huvitatud või puudutatud isikute õiguste kaitse tsiviilkohtumenetluses nende kaasamine kolmandate isikutena kummagi menetluspoole pool, samuti ei pea juriidilise isiku sisesuhteid klaarima juriidilise isiku ja teise isiku vahel toimivas kohtumenetluses, vaid osanikel on võimalik oma õigusi kaitsta hilisema kahjuhüvitisnõudega või ühinguõiguslikke õiguskaitsevahendeid kasutades. Seega minu hinnangul antud juhul juurdepääsuõiguse riivet õigustavad põhjendused (õiguskaitse ja menetlusökonoomia) on väga olulised, samas kui riive ise on väheintensiivne, sest riivist puudutatud isikutel on reeglina olemas muud õiguskaitsevahendid. Need argumendid räägivad selle kasuks, et **reeglina on TsMS § 457 lg-ga 5 ja TsÜS § 38 lg-ga 8 sätestatud osanike kui kolmandate isikute PS § 24 lg 2 kohase kohtusse juurdepääsuõiguse riive proportsionaalne.**

34. Samas, nagu Riigikohtu tõlgendus näitab, **võib erandjuhtumil (nt endiste osanike puhul) muutuda TsMS § 457 lg-s 5 ja TsÜS § 38 lg-s 8 sätestatud kohtusse juurdepääsu õiguse riive siiski niivõrd ülemääraseks, et ilmneb vajadus jätta need sätted kohaldamata.** Selles olukorras annaks eelmises punktis kirjeldatud üldjuhul mõistlik põhjendus riive proportsionaalsuse kohta konkreetset juhul ebaõiglase tulemuse. Nimelt, kui tavaliselt jääb kehtima kohtuotsus osanike suhtes nende mitteosalemisest sõltumata, on osanikel erinevad kaitsevahendid juhatuse suhtes, kes tegi nende jaoks kahjuliku otsuse (nt võttes omaks osanike huve kahjustava hagi). Kuid endised osanikud selliseid kaitsevahendeid kasutada ei saa, sest need on kättesaadavad vaid osanike ja mitte endiste osanike jaoks.

3.3. Asjakohaste normide tõlgendamine Riigikohtu lahendi valguses

35. Tõlgenduspiiride kohta on Riigikohus varem sedastanud, et erinevate tõlgendusvõimaluste puhul tuleb eelistada põhiseadusega kooskõlas olevat tõlgendust neile tõlgendustele, mis põhiseadusega kooskõlas ei ole; samuti tuleks eelistada tõlgendust, millega oleks tagatud erinevate põhiseaduslike väärtuste kõige suurem kaitse.¹⁶ Samas on Riigikohus märkinud, et seadust ei tohi tõlgendada viisil, mis muudaks seaduse või selle sätte mõtetuks,¹⁷ ning et õigusnormi erinevad tõlgendamisvõimalused peavad tulenema normist endast, vastasel juhul väljub kohus tõlgendamise piiridest.¹⁸ Neid tõlgendamisjuhiseid tuleb silmas pidada ka käesoleval juhul, hinnates TsMS § 457 lg 5 ja TsÜS § 38 lg 8 rakendamist Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsuse järgselt otsuses neile normidele antud tõlgenduse valguses.

36. Viidatud Riigikohtu otsuse nr 3-2-1-116-10 (vt eespoolt 1.4. osa) p-st 23 võib järeldada, et TsMS § 457 lg 5 ja TsÜS § 38 lg 8 kohaldamata jätmine on võimalik ka tulevikus muudes

¹⁵ Näiteks juriidilise isiku alaline kohustus kaasata kõikidesse kohtumenetlustesse koheselt osanikud jt ühingu liikmed või pidevalt õhus olev võimalus, et jõustunud kohtuotsust hakatakse ümber vaatama, seaks ülemäärase kahtluse alla õigussuhete kindluse ja ka kohtute töö.

¹⁶ Vt nt RKPKJ 19.05.2009 määrus nr 3-4-1-1-09, p 19; RKÜK 22.02.2005 otsus nr 3-2-1-73-04, p 36.

¹⁷ RKPKJ 2.11.1994 otsus nr III-4/1-6/94, p 1.

¹⁸ RKÜK 3.01.2006 otsus nr 3-3-1-101-06, p 32.

kohtumenetlustes, juhul kui taas peaks ilmnema taolised erandlikud asjaolud nagu kirjeldatud kohtuasjade puhul. Seega on tegemist n-ö teedrajava Riigikohtu lahendiga ning selles tehtud järeldus peaks kehtima ka laiemalt, sest Riigikohtu antud tõlgendus tagab konkreetsetes situatsioonides erinevate põhiseaduslike väärtuste kaalumisel üksikisikule suurema kaitse. **Riigikohtu lahendist tuleneb, et olukorras, kus tuginemine jõustunud kohtulahendile on vastuolus hea usu põhimõttega, peaks erandlikel asjaoludel olema võimalik varasemas kohtumenetluses tuvastatu uuesti hindamine teises kohtumenetluses.**

37. Selline Riigikohtu tõlgendus ühelt poolt välistab normide käsitlemise põhiseadusega vastuolus olevana, sest kohus pole sisuliselt eitanud normide kehtivust üldjuhul, vaid on tõlgendanud neid viisil, millega on tagatud õiglane tulemus üksikjuhtumil. Samas on Riigikohus sellega andnud mõista, et peab konkreetsetel juhul nende normide rakendamise tulemust (s.t varasemate osanike osaluseta tehtud ja nende õigusi väidetavalt rikkuva kohtuotsuse kehtivust nende osanike suhtes) ebaõiglaseks ja vastuvõetamatuks ning on jätnud need normid osaliselt kohaldamata.

38. Teie selgitusi arvestades ei ole seadusandja sellist kohtuotsuse hilisemat ümbervaatamist ühelgi tingimusel võimalikuks pidanud. Nüüd aga on saavutatud sellele eesmärgile vastupidine tulemus. Riigikohtu vaadeldav lahend on toonud kaasa selle, et endiste osanike suhtes varem tehtud kohtuotsuse õiguskindlus seatakse kahtluse alla.

39. Nõustudes Riigikohtu otsusega sisuliselt, et antud olukorras võinuks „pime tuginemine“ varasemale kohtulahendile anda endiste osanike suhtes ebaõiglase lõpptulemuse, ei lahenda viidatud Riigikohtu otsus tulevikku silmas kõiki seonduvaid probleeme. **Riigikohtu lahend ei sisalda ühest vastust küsimusele, kas TsÜS § 38 lg 8 ja TsMS § 457 lg 5 laienevad ka endistele osanikele.** Teie oma vastuses eeldate ja Riigikohus oma lahendis näib eeldavat, et üldjuhul see nii on. Teie ei näe sellest reeglit erandit; Riigikohus toob välja erandlikud asjaolud, mis võimaldavad konkreetsetel juhul jätta need sätted kohaldamata.

40. TsÜS § 38 lg-st 8 ja TsMS § 457 lg-st 5 ei tulene õigusselgelt eeldus, et need laienevad ka endistele osanikele. Ühe võimalusena antud probleemi lahenduseks näen just selle eelduse muutmist.¹⁹ Võimalik on endiste osanike kaitsevõimalusi parandada ka vastavalt kas menetlus- või materiaalsooiguse regulatsiooni täiendades. Näiteks on mõeldav TsMS-s sätestada juriidilise isiku juhatuse liikme kohustus kaasata vaidlusesse juriidilise isiku endised osanikud jm liikmed ning anda neile kaasatud isikutele siis ka sellesamas menetluses sarnaselt menetluse pooltele arvamuse esitamise ja edasikaebeõigus. Samuti võib kaaluda äriseadustiku täiendamist, pannes juriidilise isiku juhatuse liikmele kohustuse teavitada (asjast puudutatud) endisi osanikke jm liikmeid käimasolevast kohtumenetlusest ning andes ühtlasi endistele liikmetele võimaluse tagantjärele esitada nõudeid juriidilise isiku juhatuse liikme vastu järgmises menetluses, kui nad leiavad, et nende õigusi on esialgses menetluses kahjustatud. Kaalumata toodud näidete poolt ja vastu rääkivaid kaalutlusi, möönan kokkuvõttes, et eelkirjeldatud probleemi lahendamiseks on mitmeid võimalusi.

41. Seetõttu teen Teile ettepaneku, arvestades Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 5.01.2011 otsusest nr 3-2-1-116-10 tulenevat, algatada õigusselguse parandamiseks seadusemuudatus, milles on

¹⁹ See oleks kooskõlas ka normide kehtiva sõnastusega, mis ei kasuta mõistet „endiste“ või „varasemate“. Vastasel juhul peaks endiste osanike kohtusse juurdepääsuõiguse riive tasakaalustamiseks tõlgendama analoogselt kõiki osanike kaitsevahendeid sätestavaid norme, et samad õigused on ka endistel osanikel. See aga ei sobiks enamjaolt kokku nende kaitsevahendite olemusega (nt osanike poolt juhatuse liikme tagasikutsumine jmt).

selgelt sõnastatud reaalne õiguskaitsevahend endistele osanikele jt juriidilise isiku endistele liikmetele nende õigusi puudutava kohtuasja suhtes.

III Kokkuvõte

42. Konkreetsel juhul ilmnes, et avaldajate põhiõigusi ei rikutud, kuna nende õigusi ja kohustusi puudutavas kohtuasjas tagati neile juurdepääs õigusemõistmisele vastavalt PS § 24 lg-le 2 ja PS §-le 14 koosmõjus § 15 lg-ga 1. Riigikohtu 5.01.2011 otsusega lahendati avaldajate kui OÜ endiste osanike õiguste kaitse küsimus. Otsuses viidatud hea usu põhimõttest lähtuvalt on võimalik analoogia korras ka hiljem sarnastes erandlikes olukordades jätta TsMS § 457 lg 5 ja TsÜS § 38 lg 8 kohaldamata.

43. Nõustun tõlgendusega, et üldjuhul tuleb osanike õiguste kaitse küsimused lahendada osaühingu siseselt (nt juhtorgani liikme vastu) spetsiifilisi ühinguõiguslikke või muid võlaõiguslikke kaitsevahendeid kasutades. Samas on Riigikohtu viidatud lahendist nähtuvalt võimalikud erandjuhtumid, millal endiste osanike õigused vajavad suuremat kaitset. Sel põhjusel teen Teile ettepaneku alгатada seadusemuudatus, et sõnaselgelt sätestada õigusnormina endistele osanike jt juriidilise isiku liikmete jaoks sobiv ja reaalne õiguskaitsevahend nende õigusi puudutava kohtuasja suhtes.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder

Liina Lust 693 8429
E-post: liina.lust@oiguskantsler.ee

Gea Gustavson 693 8419
E-post: gea.gustavson@oiguskantsler.ee